על המעשר. האוכל פירותיו טבלים והוא במיתה בידי שמים וזוהי מיתתו מדה במדה דדרך גרונו נכנס במעיו: **יסבר.** אסברה: **לברס.** זה בית המדרש שיושבין שורות שורות כברס כך מפורש בירושלמי בברכות[ג]: **מכה זו.** אסברה: **ראש המדברים.** במלות המלך[מ] שלוה עליו לדבר תחלה בכל מקום כדלקמן: **פה גומר.** לשון הרע והוא בא על כך לפיכך מתחיל במעייס ומסיים בפה שהלב מבין לספר לשון הרע ובולה הדברים מלבו: **פה גומר.** הכל[נ] יולא מן הגרון: **דבריס טמאים סלקא דעתך.** וכי עונשה מיתה דבשלמא לשון הרע

ה"ג ר"ת הלך רבי יהודה בן גריס וסיפר דבריס ונשמעו למלכות. ויש ספריס שכתב בהן יהודה ואין נראה לרבינו תם דאמריגן בפרק קמא דמועד קטן (דף ט.) כי הוו מיפטרי ר' יהודה בן גריס ור"ש בן חלפתא מר' שמעון בן יוחי אמר ליה לבריה אנשים הללו אנשי לוה הם זיל גייסיהו לדיברכוך מכלל דגברא רבה היה וכסוף שמעתא ל"ג גל של עצמות בלשון גנאי אלא נח נפשיה: עבד

על המעשר ר' אלעזר בר' יוסי אומר על לשון הרע אמר רבא ואיתימא ריב"ל מאי קראה [1]והמלך ישמח באלהים יתהלל כל הנשבע בו כי יסכר פי דוברי שקר איבעיא להו רבי אלעזר ברבי יוסי על לשון הרע קאמר או דילמא אף על לשון הרע נמי קאמר ת"ש כשנכנסו רבותינו לכרם ביבנה היה שם רבי יהודה ור' אלעזר בר' יוסי ור"ש נשאלה שאלה זו בפניהם מכה זו מפני מה מתחלת בבני מעיים וגומרת בפה נענה רבי יהודה ברבי אלעאי [ב]ראש המדברים בכל מקום ואמר אע"פ [ג]שכליות יועצות ולב מבין ולשון מחתך פה גומר נענה רבי אלעזר ברבי יוסי ואמר מפני שאוכלין בה דברים טמאין דברים טמאים סלקא דעתך אלא שאוכלין בה דברים שאינן מתוקנים נענה ר' שמעון ואמר בעון ביטול תורה אמרו לו נשים יוכיחו שמבטלות את בעליהן נכרים יוכיחו שמבטלין את ישראל תינוקות יוכיחו שמבטלין את אביהן תינוקות של בית רבן יוכיחו התם כדרבי גוריון דאמר רבי גוריון ואיתימא רב יוסף ברבי שמעיה בזמן שהצדיקים בדור צדיקים נתפסים על הדור [ד]אין צדיקים בדור תינוקות של בית רבן נתפסים על הדור א"ר יצחק בר זעירי ואמרי לה א"ר שמעון בן נזירא מאי קראה [2]אם לא תדעי לך היפה בנשים צאי לך בעקבי הצאן וגו' ואמרינן גדיים הממושכנין על הרועים ש"מ אף על לשון הרע נמי קאמר ש"מ ואמאי קרו ליה ראש המדברים בכל מקום דיתבי רבי יהודה ורבי יוסי ורבי שמעון ויתיב יהודה בן גרים גבייהו פתח ר' יהודה ואמר כמה נאים מעשיהן של אומה זו תקנו שווקים תקנו גשרים מרחצאות ר' יוסי שתק נענה רשב"י ואמר כל מה שתקנו לא [ז]תקנו אלא לצורך עצמן תקנו שווקין להושיב בהן זונות מרחצאות לעדן בהן עצמן גשרים ליטול מהן מכס הלך יהודה בן גרים [א]וסיפר דבריהם ונשמעו למלכות אמרו יהודה שעילה יתעלה יוסי ששתק יגלה לציפורי שמעון שגינה יהרג אזל הוא ובריה טשו בי מדרשא כל יומא הוה מייתי להו דביתהו ריפתא וכוזא דמיא וכרכי כי תקיף גזירתא [ה]א"ל לבריה [ב]נשים דעתן קלה עליהן דילמא מצערי לה ומגליא לן אזלו טשו במערתא איתרחיש ניסא איברי להו חרובא ועינא דמיא והוו [ו]משלחי מנייהו והוו יתבי עד צואר ייהו בחלא כולי יומא גרסי [ח]בעידן צלויי לבשו מיכסו [ו]ומצלו והדר משלחי מנייהו כי היכי דלא ליבלו איתבו תריסר שני [ח]במערתא אתא אליהו וקם אפיתחא דמערתא אמר מאן לודעיה לבר יוחי דמית קיסר ובטיל גזירתיה נפקו חזו אינשי דקא כרבי וזרעי אמר [ט]מניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה כל מקום שנותנין עיניהן מיד נשרף יצתה בת קול ואמרה להם להחריב עולמי יצאתם חיזרו למערתכם הדור אזול איתיבו תריסר ירחי שתא אמרי [ט]משפט רשעים בגיהנם י"ב חדש יצתה בת קול ואמרה צאו ממערתכם נפקו כל היכא דהוה מחי ר' אלעזר הוה מסי ר"ש אמר לו בני די לעולם אני ואתה בהדי פניא דמעלי שבתא חזו ההוא סבא דהוה נקיט תרי [י]מדאני אסא ורהיט בין השמשות אמרו ליה הני למה לך אמר להו לכבוד שבת ותיסגי לך בחד חד כנגד [3]זכור וחד כנגד [4]שמור א"ל לבריה חזי כמה חביבין מצות על ישראל יתיב דעתייהו שמע ר' פנחס בן יאיר חתניה ונפק לאפיה עייליה לבי בניה הוה קא [כ]אריך ליה לבישריה חזי דהוה ביה פילי בגופיה הוה קא בכי וקא נתרו דמעת עיניה וקמצוחא ליה א"ל אוי לי שראיתיך בכך א"ל אשריך שראיתני בכך שאילמלא לא ראיתני בכך לא מצאת בי כך דמעיקרא כי הוה מקשי ר"ש בן יוחי קושיא הוה מפרק ליה ר' פנחס בן יאיר תריסר פירוקי לסוף כי הוה מקשי ר"פ בן יאיר קושיא הוה מפרק ליה רשב"י עשרין וארבעה פירוקי אמר הואיל ואיתרחיש ניסא איזיל אתקין מילתא דכתיב [5]ויבא יעקב שלם ואמר רב שלם בגופו שלם בממונו שלם בתורתו [5]ויחן את פני העיר אמר רב מטבע תיקן להם ושמואל אמר שווקים תיקן להם ור' יוחנן אמר מרחצאות תיקן להם אמר איכא מילתא דבעי לתקוני אמרו ליה איכא דוכתא דאית ביה ספק טומאה

ואית

עבד

עצמה מיתה דכתיב (תהלים קא) מלשני בסתר רעהו אותו אצמית: **מתוקנין.** מעושרים שהטבל במיתה בידי שמים כדיליף בלוז הן הגשרים (סנהדרין דף פג.): **בעון בטול תורה.** דענוש נמי מיתה כדאמרן[פ] מקרא נדרש לפני פניו למען ירבו ימיכם[ע] הא אם לא תלמדו יתמעטו: **נשים יוכיחו.** שאינן מצוות על דברי תורה דכתיב ולמדתם אותם את בניכם[פ] ולא בנותיכם[צ] ומתוך בשאסרה אמר להן אף הן מבטלות את בעליהן: **תינוקות יוכיחו.** שאינן בני לימוד. אמר להן אף הן בעון שמבטלים את אביהם להוליכן לחמה ולגונן ולפייסן באגוזים: **של בית רבן.** לא בטלין ולא מבטלין: **אם לא תדעי לך.** לשמור מצותי אלא לך ובקשי רחמים בזכות עקבי הצאן אבות הראשונים שהיו רגלי הצאן וחזוקם ורעי בזכותן את גדיותיך תינוקות שלך שלא יתפשו על משכנות הרועים רועי הדור ופרנסיו: **ש"מ אף על לשון הרע.** ולא פליג אמעשר דהא קאמר הכא שהם אוכלין דבריס שאינן מתוקנין: **בן גריס.** בן גר וגיורת היה: **של אומה זו.** רומייס: **שווקין.** סדר מושב שווקי עיירות וחוצותיהן: **וסיפר דבריהם.** לתלמידים או לאביו ואמו ולא להשמיענו למלכות ונשמעו על ידו למלכות: **יתעלה.** להיות ראש המדבריס: **איברי להו חרובא.** לאכול פירותיו ועינא דמיא לשתות: **בחלא.** בחול שהיו פושטין בגדיהם שלא יבלו ומכסין ערותן בחול: **ברבי.** חורשים: **ועוסקין בחיי שעה.** דאפשר על ידי נכריס והקב"ה מחלק מזון וריוח לעושי רצונו: **משפט רשעים בגיהנם י"ב חדש.** שנאמר (ישעיה סו) ואשם לא תכבה והיה מדי חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו יבא כל בשר אף הנדונים בו במשמע מה שבתות למינוי שלהם אף חדשים למינוי שלהן והאי ודאי בפושעי גיהנם משתעי דכתיב לעיל מיניה וילאו וראו בפגרי האנשים הפושעים בי הכי תני לה בסדר עולם (פ"ו): **די לעולם.** בעוסקי תורה אני ואתה: **פרי מדאני.** חבילות של הדס להריח בשבת: **מדאני.** כמו מעדנות[ק] כימה (איוב לח): **אריך.** מתקן ומחליק: **פילי.** בקעיס סדקים מחמת החול: **וקמצווחו ליה.** לר' שמעון שהדמעות מלוחין ומכאיבין את המכה בתחלתן: **אתקין מילתא.** כדרך שעשה יעקב כשנילול מיד עשו: **שלם בגופו.** שנתרפא מגלעתו: **שלם בתורתו.** שלא שכח תלמודו מפני טורח הדרך: **תיקן להם.** דברי חן וחנייה. ולי נראה מויקן את חלקת השדה[ר] לשון תיקון:

ואית

קבא א מיי' פ"ז מהל' דעות הלכה ה:

מוסף רש"י

שכליות יועצות. אם הלב, עשה קן, ולב מבין. מה יש לו לעשות אם ישמע לעצת הכליות אם לאו, ומנין שהכליות יועצות שנאמר (תהלים טז) אברך את ה' אשר יעצני אף לילות יסרוני כליותי, ומנין שהלב מבין שנאמר (ישעיה ו) ולבבו יבין, ולשון מחתך. הדבור להוציא מפיו, פה גומר. הם הספתים, גומר ומוציאו (ברכות סא.). **טשו.** נחבאו (תענית כט. ב"מ פה.). **חיי עולם.** תורה (לעיל י.). **חיי שעה.** עולם הזה (תענית כא.). **שלם בממונו.** שלא חסר כלום מכל אותו דיוקן, **שלם בתורתו.** שלא שכח תלמודו בבית לבן (בראשית לג יח).

ג) [ברכות סב: מגמות קג:], **ב)** [ברכות סח.], **ג)** [שנאמר וממקצי תמלו (יחזקאל ט) כך כתב רש"י כתובות ח: ד"ה תשיב אתן], **ד)** ע"ז ב:, **ה)** [קידושין פ:], **ו)** [תרגום של ויפשיטו וישלחו ועי' רש"י כתובות סה: ד"ה הלי תנא וכו' וכש"י סוטה ח: ד"ה בהני אית לה], **ז)** [עי' תוספות לעיל יא. ד"ה כגון ר"ש], **ח)** [לעיל י. ביאה טו: תענית כא.], **ט)** [בדיות פ"ג מ"א ר"ה יח.], **י)** [גיר' הערוך מדני פי' מדן עיי"ן מוהבלא והוא מעדן דכתיב מעדנות כימה אויב ל"מ ע"ב ועי' סוכה יג: וברש"י שם ד"ה לאסי מעדנים וכו' ולכאורה טוב לגרוס הכא בגמרא וכרש"י מעדני אסא], **כ)** [כלומר עוכן בשר גופו ומתקנו עכון] ע"ש בערך אדך ג], **ל)** [פ"ד סוס"ל], **מ)** בס"ש: מלך רומי:

נ) בס"ש: הקול, **ס)** [לעיל לב:], **ע)** [דברים יא], **פ)** [דברים יא], **צ)** [קידושין כט], **ק)** [פי' קשרים], **ר)** [ברא"ש לג],

תורה אור השלם

1 וְהַמֶּלֶךְ יִשְׂמַח בֵּאלֹהִים יִתְהַלֵּל כָּל הַנִּשְׁבָּע בּוֹ כִּי יִסָּכֵר פִּי דוֹבְרֵי שָׁקֶר:
תהלים סג יב

2 אִם לֹא תֵּדְעִי לָךְ הַיָּפָה בַּנָּשִׁים צְאִי לָךְ בְּעִקְבֵי הַצֹּאן וּרְעִי אֶת גְּדִיֹּתַיִךְ עַל מִשְׁכְּנוֹת הָרֹעִים:
שיר השירים א ח

3 זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ: שמות כ ז

4 שָׁמוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ כַּאֲשֶׁר צִוָּךְ יְיָ אֱלֹהֶיךָ: דברים ה יא

5 וְיַעֲקֹב שָׁלֵם עִיר שְׁכֶם אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ כְּנָעַן בְּבֹאוֹ מִפַּדַּן אֲרָם וַיְחַן אֶת פְּנֵי הָעִיר: בראשית לג יח

גליון הש"ם

שם א"ל לבריה נשים דעתן קלה עליהן. עי' מג"ש סס"י קנ"ו: **שם** בעידן צלויי לבשו. עיין לעיל דף יא ע"א תוס' ד"ה כגון רשב"י: **גמ'** **במערתא אתא אליהו.** בירושלמי פ"ט דשביעית הוא בענין אחר ועוד שם עניינים נפלאים מרשב"י:

ע) [ברכות סב: מגמות קג:], **פ)** [ברכות סח.], **צ)** [שנאמר וממקצי תמלו (יחזקאל ט) כך כתב רש"י כתובות ח: ד"ה תשיב אתן], **ד)** ע"ז ב:, **ה)** [קידושין פ:], **ו)** [תרגום של ויפשיטו וישלחו ועי' רש"י כתובות סה: ד"ה הלי תנא וכו' וכש"י סוטה ח: ד"ה בהני אית לה], **ז)** [עי' תוספות לעיל יא. ד"ה כגון ר"ש], **ח)** [לעיל י. ביאה טו: תענית כא.], **ט)** [בדיות פ"ג מ"א ר"ה יח.], **י)** [גיר' הערוך מדני פי' מדן עיי"ן מוהבלא והוא מעדן דכתיב מעדנות כימה אויב ל"מ ע"ב ועי' סוכה יג: וברש"י שם ד"ה לאסי מעדנים וכו' ולכאורה טוב לגרוס הכא בגמרא וכרש"י מעדני אסא], **כ)** [כלומר עוכן בשר גופו ומתקנו עכון] ע"ש בערך אדך ג], **ל)** [פ"ד סוס"ל], **מ)** בס"ש: מלך רומי:

נ) בס"ש: הקול, **ס)** [לעיל לב:], **ע)** [דברים יא], **פ)** [דברים יא], **צ)** [קידושין כט], **ק)** [פי' קשרים], **ר)** [ברא"ש לג],

ואים להו צערא לאקופי. שהיה אותו שוק שהספק בו מקוס מעבר העיר לרבים והכהנים לא היו יכולין ליכנס שם מפני טומאה ולריך להקיף דרך אחר ארוך: **איכא דידע דאיתחזק טהרה.** בהאי שוק מימיו שלא היה בית הקברות גמור ולא ניתן לפנותו: **כאן קיצץ בן זכאי.** שתלן ועקרן לאחר גידולן: **תורמסי תרומה.** הגריכות לשמרן בטהרה. וגם הוא היה כהן כדאמרינן מ) [בתוספתא דפרה] (פ"ג) מ) אם מה שעשו ידי שכחתי: **עבד איהו נמי הכי.** היה מקצץ תורמסין ומשליכן שם ונעשה גם הוא שם ולא המת במקום שהוא שם וליינו למקום הקבר הכי מפרש בפסיקתא דפרשת העומר ובסדר זרעים ירושלמי מ): **היים.** במעמד: **ומנים.** הסכמת לדעתנו להיות מן המנין: **מפרכסות זו אם זו.** את שער חברתה להיות נאה: **גל מעלמות.** כמת שנרקב בשרו ונפל מזמן הרבה: **מתני' עם חשכה.** שאם ימהר להזכירם מבעוד יום יפשטו ויאמרו עדיין יש שהות: **עשרתם.** פירות האילן לסעודת שבת. שאף אכילת ערלי של שבת קובעת למעשר כדאמרינן במסכת בילה (דף לד:) דשבת עונג איקרי מכל שהוא הוי עונג: **ערבתם.** עירובי ע) תחומין וחצירות. והני תרי שייכי למימרינהו בלשון שאלה דשמא כבר עשו אבל בגר לא שייך הדלקתם דדבר הגראה לעין הוא: **ספק חשכה.** כגון בין השמשות אין מעשרין את הודאי דתיקון מעלית הוא אע"ג דשבות בעלמא היא קסבר גזרו על השבות אף על בהש"מ: **ואין מטבילין את הכלים.** דהוי נמי שבות כדאמרינן במסכת בילה (דף יח.) דגראה כמתקן כלי: **ואין מדליקין את הנרות.** כ"ש דספיקא דאורייתא היא וזו ואין צריך לומר זו קתני: **אבל מעשרין את הדמאי.** דלא דמי למתקן דרוב ע"ה מעשרין הן: **ומערבין.** עירוב. ובגמרא פריך הא תנן לעיל עם חשכה ערבתם מקמי דליהוי ספק: **וטומנין את החמין.** נותנן בקופה של מוכין להיות חומם משתמר בהן אבל משחשכה ודאי אין טומנין בהן כדמפרש בגמ': **גמ' עם חשכה.** מבעוד יום הוא ויש שהות לעשר ולערב (פא): **בעירובי תחומין.** תיקון מעלית דאסמכוה רבנן תחומין אקראי ואפי' למאן דאמר תחומין דרבנן כדאמרינן בעירובין (דף נח.) ילפינן מקוס ממקוס ומקוס מניסה כו'. אבל עירובי חצרות חומרא בעלמא הוא ולא מיקרי שביתה מעלייתא וספקא דבין השמשות שפיר דמי: בין השמשות קונה עירוב שהוא תחילת קדושת היום: **נאכל.** שאכלו כלב או אדם: **שעירב עליו מבעוד יום.** הניח עירוב לסוף התחום מבעוד יום ולא הספיק להחשיך ממש עד שנאכל בין השמשות: **שניהם קנו עירוב.** דלגבי האי שנאכל בין השמשות משוינן ליה ליליא ואמרינן כבר קדש היום בעוד העירוב קייס וקנה עירוב דהלכה כר' יוסי דאמר בעירובין (דף לה.) ספק עירוב כשר ולגבי דהאי שהוגם עליו בין השמשות ונתקייס עד שחשכה משוינן לבין השמשות יממא ועדיין לא קדש היום כשהוגם ונמצא שהיה שם כבר בשעת קניית עירוב: **נפרא ליקני.** זה שהוגם עליו בין השמשות: **קמא לא ליקני.** שהרי נאכל מבעוד יום: ה"ג **ספקא דרבנן היא.** כלומר הא מילתא דמספקא לן אי בין השמשות יממא או ליליא במילתא דרבנן איתרע לן בעירובי תחומין דרבנן וכל ספקא דרבנן לקולא: ה"ג **אמר רבא מפני מה אמרו אין טומנין בדבר שאינו מוסיף הבל.** כגון למר ומוכין: **משחשכה.** כדתנן במתניתין וטומנין את החמין טעמא דספק חשכה הא ודאי חשכה אין טומנין וסתם הטמנה בדבר שאינו מוסיף הבל דאילו בדבר המוסיף הבל אפי' מבעוד יום אסור כדתנן בפ"ד (דף מז:) אין טומנין לא בגפת כו' גזירה שמא ימלא קדרתו שנלטנגה כשירלה להטמינה וירתיחנה תחילה ונמצא מבשל בשבת: **אי הכי בין השמשות נמי ניגזר.** דהא שבות מעלייתא היא דהא איכא גזירת איסור דאורייתא ותנא דמתניתין אית ליה דגזרו על השבות ביה"ש דקתני אין מעשרין את הודאי: **רותחות הן.** שסמוך לביה"ש הוא מעבירם מעל האור וליכא למיחש לשמא נלטנגה וירתיחנה: מפני שעשו אנשי טבריא ואסרו להן רבנן בטלה הטמנה בדבר המוסיף ואפילו מבעוד יום. ועמד לנו מדבר זה [נ"א: והסקנו מן המאמר הזה] כי הגפת והזבל וכל דבר שהוא מוסיף הבל, לא נכשר ההטמנה בהם ואפילו מבעוד יום. ואן אלתבן אליאבס וכל דבר (שמוסיף) [שאינו מוסיף] הבל פי אלחראדה אנמא אבאחו אלהטמנה בהם מבעוד יום [אמנם התבן היבש וכל דבר שאינו מוסיף הבל אינו אסור בהטמנה בהם מבעוד יום] אבל משחשיכה אסור. הרי מכאן אמר רבא מפני מה אמרו אין טומנין בדבר המוסיף ואפילו מבעוד יום ואין טומנין בדבר שאינו מוסיף משחשיכה, כי העת שאסרו בו ההטמנה בגפת ובזבל בו בעת עצמו אמרו אבל טומנין בהם יבשים, ואי אפשר להיות משחשיכה מפני שאמרו אין טומנין בתחילה בשבת, ולא יתכן להיות אלא מבעוד יום, ואעפ"כ אסור דבר שהוא מוסיף ולא התירו אלא דבר שאינו מוסיף, ואם היה דבר שאינו מוסיף מבעוד יום הוא שמותר מכלל שמחשיכה אסור.

ואית להו צערא לכהנים לאקופי אמר איכא אינייש דידע דאיתחזק הכא טהרה א"ל ההוא סבא כאן קיצץ מ) בן זכאי תורמסי תרומה עבד איהו נמי הכי כל היכא דהוה קשי טהריה וכל היכא דהוה רפי ציייניה אמר ההוא סבא טיהר בן יוחי בית הקברות א"ל אילמלי (לא) היית עמנו ואפי' היית עמנו ולא נמנית עמנו יפה אתה אומר עכשיו שהיית עמנו ונמנית עמנו יאמרו זונות מפרכסות זו את זו תלמידי חכמים לא כל שכן יהב ביה עיניה ונח נפשיה נפק לשוקא חזייה ליהודה בן גרים אמר עדיין יש לזה בעולם נ) נתן בו עיניו ועשהו גל של עצמות: **מתני'** אג' דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו ערב שבת עם חשכה עשרתם ערבתם הדליקו את הנר סב) ספק חשכה ספק אינו חשכה אין מעשרין את הודאי ואין מטבילין את הכלים ואין מדליקין את הנרות סא) אבל ד) מעשרין את הדמאי ומערבין וטומנין את החמין: **גמ'** מנא הני מילי א"ר יהושע בן לוי אמר קרא [1] וידעת כי שלום אהלך ופקדת נוך ולא סג) תחטא אמר רבה בר רב הונא סד) אע"ג דאמור רבנן שלשה דברים צריך אדם לומר וכו' [2] צריך למימרינהו בניחותא כי היכי דליקבלינהו מיניה אמר רב אשי אנא לא שמיע לי הא דרבה בר רב הונא וקיימתי מסברא הא גופא קשיא אמרת שלשה דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו ערב שבת עם חשכה אין ספק חשכה ספק אינו חשכה לא והדר תני ספק חשכה ספק אינו חשכה מערב: סה) סימן סו "בגופיא "זימרא "ציפרא "בחבלא "דמילתא: א"ר אבא אמר רב חייא בר אשי אמר רב לא קשיא הא כאן בעירובי תחומין כאן בעירובי חצרות סז) ואמר סח) רבא הא אמרו לו שנים צא וערב עלינו לאחד עירב עליו מבעוד יום ולאחד עירב עליו בין השמשות זה שעירב עליו מבעוד יום נאכל עירובו בין השמשות וזה שעירב עליו בין השמשות נאכל עירובו משחשכה שניהם קנה עירוב מה נפשך אי בין השמשות יממא הוא בתרא ליקני קמא לא ליקני ואי בין השמשות ליליא הוא קמא ליקני בתרא לא ליקני בין השמשות ספקא הוא סט) וספקא דרבנן לקולא: פ) (ואמר) רבא מפני מה אמרו פא) אין טומנין בדבר שאינו מוסיף הבל משחשכה גזרה שמא פב) ירתיח אמר ליה אביי אי הכי בין השמשות נמי ניגזר א"ל סתם קדירות רותחות הן ואמר רבא מפני

עבד איהו נמי הכי. מפר"ת כמו יעקב אבינו ומיקן מילתא: **כל** היכא דהוה קשי טהריה. כדאיתא בגדה בפרק האשה (דף פא. ופס) דתניא אמר רבי יוסי בן שאול מעשה בסלע שהיו מחזיקין בה טומאה כו' אמר להו הביאו לי סדיינין הביאו לו ושרצן במים ופרסו עליו מקוס טומאה לח[א] מקוס טהרה נגוב: **לא** קשיא **כאן בעירובי תחומין בו'.** גרשה לר"ת כפירוש הקונטרס דבעירובי תחומין מחמרינן משום דאית להו סמך מן המקרא וכן פר"ח וכן יש בירושלמי[ב] וכן משמע בפרק מי שהוציאוהו (עירובין דף מו: ופס) גבי הא דקאמר הלכה כדברי המיקל בעירוב רב פפא אמר אילטריך סד"א ה"מ עירובי חצרות אבל בעירובי תחומין אימא לא ומעיקרא היה מפרש ר"ת דעירובי חצרות חמירי טפי דאין מערבין אלא בפת כדמשמע בפרק הדר (פס דף עא.) ובחלון (פס דף פא. ופס) אבל בעירובי תחומין מערבין בכל דבר חוץ ממים ומלח [3] ואין נראה דהא ר"מ ס"ל דתחומין דאורייתא בפרק בכל מערבין (פס לה.) ואפ"ה אית ליה בהדר[ג] דעירובי חצרות בפת ובעירובי תחומין מערבין בכל דבר דלא אסכמן דפליג ר"מ אסתם משנה דבכל מערבין וטעמא דמקילי בתחומים דלא בעי פת משום [4] דאין מערבין אלא לדבר מצוה[ד]: **נאכל** עירובו משחשכה. לאו דווקא והי"ה לא נאכל[ד]: **שניהם** קנו עירוב. פירש בקונטרס דרבא אייר בעירובי תחומין וכן משמע לשון לא וערב[ה] ואע"פ דספק חשכה אין מערבין עירובי תחומין ה"מ לכתחילה אבל בדיעבד כשר כר' יוסי דאמר (עירובין פ"ג דף לה.) ספק עירוב כשר וקשה לרשב"ם דר' יוסי ליה התם גבי נפל עליו גל או נשרף או תרומה וטמאה[ו] ספק עירוב [כשר] אלא משום חזקה[ז] כדתניא התם בהדיא (דף לו.) כילד אמר רבי יוסי ספק עירוב כשר כו' אבל בספק כי הכא שהניחו בין השמשות לא נאכל בין השמשות לא מכשר ומפר"ת דהכא מיירי בעירובי חצרות[ח] וכן פר"ח וכן מוכח בסוף הדר (שם דף עו.)[ט] ולא[י] אשכחן נמי דלאו חוץ לעיר קאמר כמו לא ושכור לנו פועלים (ב"מ דף פג.)[יא] (ב): רבי

לגוף התחום מבעוד יום ולא הספיק להחשיך ממש עד שנאכל בין השמשות: **שניהם קנו עירוב.** דלגבי האי שנאכל בין השמשות משוינן ליה ליליא ואמרינן כבר קדש היום בעוד העירוב קייס וקנה עירוב דהלכה כר' יוסי דאמר בעירובין (דף לה.) ספק עירוב כשר ולגבי דהאי שהוגם עליו בין השמשות ונתקייס עד שחשכה משוינן לבין השמשות יממא ועדיין לא קדש היום כשהוגם ונמצא שהיה שם כבר בשעת קניית עירוב: **נפרא ליקני.** זה שהוגם עליו בין השמשות: **קמא לא ליקני.** שהרי נאכל מבעוד יום: ה"ג **ספקא דרבנן היא.** כלומר הא מילתא דמספקא לן אי בין השמשות יממא או ליליא במילתא דרבנן איתרע לן בעירובי תחומין דרבנן וכל ספקא דרבנן לקולא: ה"ג **אמר רבא מפני מה אמרו אין טומנין בדבר שאינו מוסיף הבל.** כגון למר ומוכין: **משחשכה.** כדתנן במתניתין וטומנין את החמין טעמא דספק חשכה הא ודאי חשכה אין טומנין וסתם הטמנה בדבר שאינו מוסיף הבל דאילו בדבר המוסיף הבל אפי' מבעוד יום אסור כדתנן בפ"ד (דף מז:) אין טומנין לא בגפת כו' גזירה שמא ימלא קדרתו שנלטנגה כשירלה להטמינה וירתיחנה תחילה ונמצא מבשל בשבת: **אי הכי בין השמשות נמי ניגזר.** דהא שבות מעלייתא היא דהא איכא גזירת איסור דאורייתא ותנא דמתניתין אית ליה דגזרו על השבות ביה"ש דקתני אין מעשרין את הודאי: **רותחות הן.** שסמוך לביה"ש הוא מעבירם מעל האור וליכא למיחש לשמא נלטנגה וירתיחנה: מפני

מסורת הש"ס

א) [עי' בערוך ערך עבד וסמחות שוות וגרס כן עזאל"ן, ב) [עיין תוספות מגילה כא. ד"ה אילמלא], ג) ברכות נח. [נ"ב עה. סנהדרין ק.], ד) [עיין תוס' חולין ז. ד"ה דלמא], ה) [בפלגות מי סג, ובפרקשה בהעלותך עוד סימן קכב פי' ואי לא מערבי מין לגא שרי לטלטולי מאניה ליכא שלמא בביתי' ואי לא מלקי שרגא ולא מעבדי ליכא שלמא בביתי' עכ"ל ועיין בהרא"ש שפיכס בגאופן אחר ועי' עוד בר"ן], ו) גיטין ו: ע"ש, ז) סימן להלכות שאמר בעל המאמר זה במסכת זו [רש"ל], ח) עירובין עו. [ופס אי' רבה] וכ"ה הגיר' רבא וכן הגיא בעל מ"מ בריתב"ש שם שזהו מימרא דרבא, ט) [ע"ל ר' אבא וכ"ה הש"ל דף מז. ד"ה סימנין] דוק היטב בש"ס שם ומצא שענין הגראתו באופן אחר ובמקום ואמר רבא ע"ל אמר רבא וא"כ ואמר רבא הבא בסמוך אין להגיה, י) עירובין ה: [מה:] ביצה ג:, כ) [ע"ל אמר], ל) [לקמן נח.], מ) [עי' תוספות מנחות כח: ד"ה שהכהנים], נ) ופי"ז דאתלו' ועיין בספרי ר"פ מקום, ס) פ"ט דשביעית, ע) [ועיין פרש"י בגיטין ו:], פ) [ועי' תוספות גיטין ו:] ד"ה ערבתם], צ) עירובין עח:, ק) [שם נח. פג.], ר) [וע"ע תוס' עירובין עו. ד"ה שניהם],

תורה אור השלם

1 וְיָדַעְתָּ כִּי שָׁלוֹם אָהֳלֶךָ וּפָקַדְתָּ נָוְךָ וְלֹא תֶחֱטָא: איוב ה כד

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה עם חשכה וגו' ולערב הס"ד ואח"כ מ"ה כאן בעירובי תחומין דעירובי תחומין מיקון מעלית הוא דאסמכוה:

גליון הש"ם

גמ' אמר ההוא סבא. עי' חולין דף ו ע"א תוס' ד"ה אשכחיה: שם מיהר בן יוחי. עי' (תוס' יבמיס [ספר תוספת יום הכיפורים למהר"ם מגיב] יומא דף עה ע"א: מתני' ספק חשיכה. עי' ר"ה דף ט ע"א תוס' ד"ה ור"ע: שם אבל מעשרין. עי' חולין דף ז ע"א תוס' ד"ה ודילמא וגיטין דף לא ע"א תוס' ד"ה בגופא: גמ' בגופיא. מבואר במהרש"א. וה"מ למחבר עוד הה"א דלקמן דף ג ע"ב:

מוסף רש"י

גל של עצמות. שמת, דאדם שמת נעשה גל של עצמות (סנהדרין ק.). עשרתם. פירות שנאכל לממר, ערבתם. עירובי חצרות (גיטין ו:). שניהם קנו עירוב. משום דבין השמשות ספק הוא וספק דדביסס להקל ועירוב מדבריסס הוא, לגבי האי שנאכל עירובו בין השמשות משוינן ליה ליליא ואמרינן כבר קנה עירוב, ולגבי האי שעירב עליו בין השמשות משוינן ליה יום ועדיין הוה לו שהות לקנות שביתה (ערובין עו.).

רבינו חננאל

מתניתין ג' דברים צריך אדם לומר בתוך כו'. ואסיקנא צריך למימרינהו בניחותא כי היכי דנקבלו אינשי ביתיה מיניה. מנא לן דצריך הדלקת נר בשבת שנאמר וידעת כי שלום אהלך וגו', ואין שלום אלא באור שנאמר וירא אלהים את האור כי טוב. ואוקמינן הא דתנן הכא עירבתם עם חשכה, הן עירובי תחומין, והא דתני בסיפא בספק חשיכה ומערבין וטומנין את החמין, עירובי חצרות. אמר רבה אמר לשנים צאו ועירבו עלי פי' עירובי חצרות אחד עירב עליו מבע"י, ואחד עירב עליו בין השמשות, זה שעירב עליו מבע"י נאכל ערובו בין השמשות זה שעירב עליו בין השמשות, נאכל עירובו משחשיכה, שניהם קנו עירוב מה נפשך וכו', ואסיקנא בין השמשות ספק מן היום הוא ספק מן הלילה הוא ועירובי חצירות דרבנן וספק דבריהם להקל. ירושלמי הדא דתימר בעירובי חצרות אבל בעירובי תחומין דבר תורה הן. וטומנין החמין. אמר רבא מפני מה אמרו אין טומנין בדבר המוסיף ואפילו מבע"י גזירה ירתיח, בבין השמשות [לא גזרינן, דבבין השמשות סתם קדירות רותחות הן].

עין משפט נר מצוה

קכב א מיי' פ"ה מהל' שבת הל' ג סמג עשין יא טוש"ע א"ח סי' רס ס"ג:
קכג ב מיי' פ"ד מהל' שבת הל' ד ופ"ה הלכ' ג ופכ"ג הלכה טו סמג שם טוש"ע א"ח סי' רסא ס"ג:
קכד ג טוש"ע א"ח סי' רס סעיף ב:
קכה ד מיי' פ"ה מהל' עירובין הלכה יג סמג עשין דרכנן ג טוש"ע א"ח סימן רסא סעיף ג וסי' שלג סעיף ב וסי' תטו סעיף ב:
קכו ה מיי' פ"ו מהל' עירובין הלכה יג טוש"ע א"ח סימן שלג ס"ג:
קכז ו מיי' פ"ד מהל' שבת הלכה ג סמג לאוין סה טוש"ע א"ח סי' רנז ס"א:
קכח ז טוש"ע א"ח סי' שיח סעיף ד:

מוסף תוספות

א) הסדיגין, שבלע לפי שהיה רך ותיחוח. תוס' גדה סא. ד"ה מקום. ב) מוקי הא דספק חשכה בעירובי חצרות אבל עירובי תחומין דבר תורה הן. תוס' הרא"ש. ג) הקילו חכמים לערב בכל דבר דמנין דלא משתכח גבי' פת ומבטל ממצות [עירוב]. תוס' הרא"ש. ד) אלא אגב רישא נקטיה. תוס' הרא"ש. ה) דמשמע לי' צא חוץ לעיר. תוס' הרא"ש. ו) ספק מבערי"ר ספק משחשכה. תוס' הרא"ש. ז) [ד]קיים הי' בין השמשות. תוס' הרא"ש. ח) שיכול לערב אותן ביה"ש. תוס' הרא"ש. אבל בעירובי תחומין דחמירי לא קנו. תוס' עירובין עו. ד"ה שניסס. ט) דמייתי הא מילתא אעירובי חצרות. תוס' הרא"ש. י) דקאמר צא וערב עלינו. תוס' עירובין עו. ד"ה שניסס. יא) והיינו צא מהכא. תוס' הרא"ש.

רב נסים גאון

[אמר ראבה] מפני מה אמרו אין טומנין בדבר המוסיף ואפילו מבעוד יום כול', ואמר ראבה מפני מה אין טומנין אפילו בדבר שאינו מוסיף (מה שחשיכה) [משחשיכה]. דבר המוסיף הוא הנזכר [נ"א: הם המנויים] בבמה טומנין [לקמן מז] גפת וזבל ומלח וסיד וחול. ודבר שאינו מוסיף, תבן וזוגין ומוכין ועשבין בזמן שהם יבשים. ומה שהתירה המשנה מהטמנה מבעוד יום אבל בשבת לא, כמו שאמרה ספק חשיכה ספק אינה חשיכה טומנין את החמין, אבל ודאי חשיכה אין טומנין [את החמין] כלל, ואפילו בדבר שאינו מוסיף. ופירוש דילה בתוספתא [פרק רביעי] אין טומנין את החמין בתחילה [בשבת], ובסוף פרק במה טומנין [דף נא] תנו רבנן אע"פ שאמרו אין טומנין בדבר שאינו מוסיף כו'. ולפי שהיתה הטמנת החמין [כתחלה] בשבת אסורה מכל צד, למדנו ראיה מזה על דבר המשנה שאמרה אבל טומנין בהן יבשין, אינן אלא מבעוד יום ערב שבת [נ"א: בערב שבת מבעוד יום], ואפילו הכי הרי אמרו אין טומנין (כו') לא בגפת ולא בזבל כו'. ובפרק כירה [דף לט] אמרו אמר רב חסדא ממעשה

רבי יוסי אומר בין השמשות כהרף עין. פירש רשב"ם דאין להסתפק בו אלא כשהוא כהרף עין ולא בזמן גדול כמו שמסתפק בו תנא קמא אבל אין לפרש רבי יוסי אין מסתפק בבין השמשות כלל והכי קאמר כהרף עין אני מכיר ובקי בו מתי זה נכנס וזה יוצא ויודע אני מתי הוא יום מתי הוא לילה[א] דהא בתוספתא דמסכת זבים בפ"ק קתני וכן היה ר' יוסי אומר ראה אחד בין השמשות ואחד ודאי ספק לטומאה ולקרבן פירוש שראה במוצאי שבת ביה"ש וביום שני ראה ביום ספק לטומאה דשמא בין השמשות כולו מן היום והוי יום מספיק[ב] וטהור או שמא[ג] כולו מן הלילה והוי שני ימים לזופין וטמא[ד] ושמא[ה] מן היום ומן הלילה[ו] ואיכא שלשה ימים לזופין וחייב קרבן אלמא דר' יוסי נמי מספקא ליה בההוא כהרף עין: **ספק לטומאה ולקרבן.** פירש בקונטרס דשמא בין השמשות ראשון כולו מן היום ושני כולו מן הלילה ול"נ[ז] דאי ראשון כולו מן היום שני נמי כולו מן היום[ח] ותו דאמר לקמן בשמעתין (דף לה:) העושה מלאכה בשני בין השמשות חייב חטאת ממה נפשך ולפירוש הקונטרס[ט] הא איכא למימר שמא בין השמשות דע"ש כולו יום ומוצאי שבת כולו לילה ולא יתחייב חטאת אלא אשם ומפרש דשב"ס ספק לטומאה ולקרבן שראה בין השמשות במוצאי שבת וביה"ש דמוצאי יום שני דשמא בין השמשות שניהם כולו מן היום[י] או כולו מן הלילה[יא] מספיק יום אחד בינתים ואין כאן טומאה או שמא חציו מן היום וחציו מן הלילה והוו לזופין וטמא טומאת שבעה ומתחייב קרבן וקשה לפירושו חדא דשני ימים בין השמשות משמע לזופין ועוד דלפי זה לא משכחת טומאת ז' בלא קרבן ולישנא משמע ספק טומאה לחוד ולקרבן לחוד ועוד קשה לר"י דאם מיירי בשראה כל בין השמשות כמו העושה מלאכה שני בין השמשות כדמפרש דשב"ס א"כ בראה אחת חייב קרבן דהא ביה"ש הוי לכל הפחות חצי מיל דהוו אלף אמה דשיעור מיל הוי אלפים אמה כדפי' רש"י בפרק שני שעירים (יומא דף פז. ופס) ואמר בפרק ד' מיתות (סנהדרין דף סג.) ראה אחת מרובה כג' שהיא כמגדיון לשילה שהם שתי טבילות ושני סיפוגין הרי זה זב גמור ובתוספתא בריש מסכת זבין משמע היינו שיעור ק' אמה לכך מפרש ר"ת דמיירי שלא ראה כל בין השמשות[יב] אלא שעה אחת מועטת דבין השמשות זה ושעה אחרת בין השמשות אחר ובכל שהוא שבין השמשות יש להסתפק שמא כולו מן היום או כולו מן הלילה או חציו יום וחציו לילה והשתא אתי שפיר דספק לטומאה דשמא הראשון כולו מן היום והשני כולו מן הלילה ומפסיק יום בינתים או שמא תרוייהו יום או תרוייהו לילה ואיכא ב' ימים לזופין וספק לקרבן שמא הראשון מן היום ומן הלילה והשני לילה או הא' יום והב' חציו יום וחציו לילה ואיכא ג' לזופין והיא שמא שתיהן הראיות היו מקצתן ביום ומקצתן בלילה ויש כאן שלשה לזופים וכן אם הראשונה מקצתה ביום ומקצתה בלילה והשניה כולה מן הלילה או הראשונה כולה מן היום והשניה מקצתה ביום ומקצתה בלילה הוו להו ג' ימים לזופין וטעון קרבן הלכך ספק אף לקרבן ומביא חטאת העוף הבאה על הספק ואין נאכלת דשמא לאו בר קרבן הוא ומליקת חולין נבלה: **ראה אחת ביה"ש ספק לטומאה.** שמא מקצתה ביום ומקצתה בלילה והיינו חומר ב' ימים וטמא ז' או שמא כולה או מן היום או מן הלילה ואין כאן אלא אחת: **פני מזרח מאדימים.** עדיין לא הכסיף אפי' תחתון: **כרוך ופני.** שני הדברים בכרך אחד בתורה אחת: **ואזדו לטעמייהו.** דרבה סבר שיעור ביה"ש נפיש ורב יוסף סבר זוטר:

פלגא

מפני מה אמרו אין טומנין בדבר המוסיף הבל ואפילו מבעוד יום. כדתנן לקמן[ד] לא בגפת ולא בזבל ואף על גב דאם הטמנה מבעוד יום הוא דהא אסרינן משחשכה: **גרמן.** אפר המעורב בגחלים: **ויטמין.** דהא מבעוד יום הוא: **גזירה שמא יחתה בגחלים.** משחשכה שבא לבשל הקדרה שלא בשלה כל צרכה וגזרו אף בבישלה כל צרכה עד שיגרוף או שיקטום. והכי מסקינן בפרק כירה (דף לז:) דאמר[ה] רבי קטמה והובערה משהין עליה חמין שהוחמו מבעוד יום כל צרכן ותבשיל שבישל כל צרכו וכן אמר רבי יוחנן[ו]: **מן היום ומן הלילה.** כלומר ספק[ז] יש בו משעיהם: **ספק כולו מן היום ספק כולו מן הלילה.** הרי ג' ספיקות לפיכך מטילין עליו חומר שני הימים. ולקמן מפרש למאי הילכתא שייך לומר שמא יש בו משעיהם: **מאדימין.** שנראה אדמומית חמה בעבים: **הכסיף.** השחיר: **הפחתון.** תחתון של כיפת הרקיע הסמוכה לארץ: **עליון.** גובהה של כיפה אינה ממהרת להכסיף. ולקמן פריך מאי קאמר דקשיא סיפא אריישא: **חלי מיל.** זהו שיעור אורך בין השמשות ולאחר חצי מיל הוי לילה: **הכרך עין.** כשיעור קריצת עין ברפיון ולא בחזקה: **זה נכנס.** הלילה נכנס והיום יוצא יצאת זה עם כניסת זה כשהם מתפרשין קרי בין השמשות וכל דמקמי הכי הוי יום מעלייא: **למאי הילכתא.** יטילו עליו ספק שמא משעיהם יש בו בשלמא ספק כולו מן היום איכא למימר לענין מוצאי שבת להביא אשם תלוי ספק כולו מן הלילה לענין לילי שבת אלא אומר שעיהם למאי הילכתא: **ראה שני ביה"ש.** זיבה. דזב מטמא בימים ובראיות בין שראה שתים ביום אחד בין שראה שתים בשני ימים לזופים בין שראה אחת בשני ימים כגון בין השמשות חשיב ליה כשתי ראיות משום ימים דילפינן מנזכר ונקבה[ח] מה נקבה בימים אף זכר בימים וראיות בגופיה מיפרשא לתנא במגילה (דף ח.) מנה הכתוב שתים וקראו טמא כו': **ספק לטומאה ולקרבן.** ספק טמא ספק טהור ספק חייב קרבן עם הטומאה ספק אינו חייב קרבן אבל טמא שבעה דזב בעל שתי ראיות או שני ימים כל תורת טומאת זבין עליו ושלשי מביאתו לידי קרבן. וזה שראה שני בין השמשות ספק יום אחד הוא וטמא בשני ראיות או שני ימים לזופים הן וטמא נמי בתורת ימים ספק ב' ימים שאין לזופים הן וטהור מטומאת שבעה אלא כבעל קרי בעלמא דלאו שתי ראיות ביום אחד איכא ולא שני ימים לזופין איכא ספק שהן ג' ימים לזופין דזב גמור הוא אף לקרבן כילד שמא בין השמשות הראשון כולו מן היום וביה"ש השני כולו מן הלילה ונמצא יום אחד הספק בינתיים וטהור או שניהם מן היום דהוו להו שני ימים לזופין וכן אם שניהם מן הלילה הוו להו נמי שני ימים לזופין או שמא אם הראשון מן הלילה והשני מן היום הוו להו נמי שתי ראיות ביום אחד וטמא שבעה בכל אלו ואין כאן קרבן או שמא שתיהן הראיות היו מקצתן ביום ומקצתן בלילה ויש כאן שלשה לזופים וכן אם הראשונה מקצתה ביום ומקצתה בלילה והשניה כולה מן הלילה או הראשונה כולה מן היום והשניה מקצתה ביום ומקצתה בלילה הוו להו ג' ימים לזופין וטעון קרבן הלכך ספק אף לקרבן ומביא חטאת העוף הבאה על הספק ואין נאכלת דשמא לאו בר קרבן הוא ומליקת חולין נבלה: **ראה אחת ביה"ש ספק לטומאה.** שמא מקצתה ביום ומקצתה בלילה והיינו חומר ב' ימים וטמא ז' או שמא כולה או מן היום או מן הלילה ואין כאן אלא אחת: **פני מזרח מאדימים.** עדיין לא הכסיף אפי' תחתון: **כרוך ופני.** שני הדברים בכרך אחד בתורה אחת: **ואזדו לטעמייהו.** דרבה סבר שיעור ביה"ש נפיש ורב יוסף סבר זוטר:

פלגא

עין משפט נר מצוה

קכט א מיי' פ"ד מהל' שבת הלכה כ סמג לאוין סה טוש"ע א"ח סימן רמז סעיף ג:

קל ב מיי' פ"ב מהל' ממזרים כפרה הל' יב יג יד:

קלא ג ד מיי' פ"ה מהל' שבת הל' ד סמג עשין לב טוש"ע א"ח סימן רפא סעיף ב:

מוסף תוספות

א. דר' יוסי נמי מספקא לי' בביה"ש דידי'. תוס' הרא"ש. ב. בין ב' הראיות. תוס' הרא"ש. ג. ביה"ש. תוס' הרא"ש. ד. ד', ואינו חייב קרבן. תוס' הרא"ש. ה. ביה"ש. תוס' הרא"ש. ו. ונתלקה הראי' לשתים כיון דבב' ימים ראה אותם. תוס' הרא"ש. ז. דהא ליכא לספוקי הכי. תוס' רי"ד. ח. ואי כולו מן הלילה, אף שני נמי כולו מן הלילה. תוס' רי"ד. דמלתא דפשיטא היא דכל ביה"ש שוים הם. תוס' הרא"ש. ט. אמאי חייב. תוס' רי"ד. י. ונמצא ביה"ש ראשון יום שבת ביה"ש שני יום שני. תוס' רי"ד. יא. וביה"ש ראשון יום ראשון וביה"ש ב' יום שלישי. תוס' רי"ד. יב. שאילו ראה התם נמי כל ביה"ש בודאי כי אין לספקו בטומאה, דממ"נ טמא הוא. תוס' רי"ד.

רב נסים גאון

ראה ב' ימים בין השמשות ספק לקרבן, ראה יום אחד בין השמשות ספק לטומאה. כבר ידענו כי הזב אפילו ראה ג' ראיות מופסקים ביום אחד הרי הוא זב גמור, דתניא [ב"ק דף כד] תלה הכתוב את הזב בראיות ואת הזבה בימים. וכן אם לא יהיו מופסקין אלא מחוברין ויש בהן שיעור שיטבול אדם ב' טבילות ויסתפג ב' סיפוגין הרי זה [זב] גמור כדתנן [נוסכת זבים פ"א מ"ה] [נ"א: כמו שאמרה המשנה] ראה אחת מרובה כשלש שהיא (כמי גרוין) [כמגדיון] לשילוח שהן כדי שתי [טבילות] וכשני סיפוגין הרי זה זב גמור. וכן נמי אם יראה בסוף היום ראיה אחת מחוברת שלא פסקה עד שנכנס הלילה [נ"א: ביום הבא] הרי דינה כדין ב' ראיות כי יציאת היום וכניסת הלילה מחלקין הראיה ומפסיקין אותה, כמו שאמרה המשנה ראה אחת ביום ואחת בין השמשות אחת בין השמשות ואחת למחר אם ידוע שמקצת הראיה מהיום ומקצתה למחר ודאי לטומאה ולקרבן. ואם ספק שמקצתה היום ומקצתה למחר, ודאי לטומאה וספק לקרבן. אבל אם ראה בין השמשות הואיל ובין השמשות הוא סוף היום שעבר ותחילת יום שאחריו ואנו מסתפקין בו, יהיה דין זה האיש ספק לטומאה, כי בחליפת זה היום וכניסת יום אחר נתחלף הראיה, ויהיה על זה האיש דין הטומאה כאילו ראה ב' ראיות. ותמצא ברר זה הדבר בפרק ראשון מתוספתא זבין ומודה רבי יוסי שאם ראה אחת בין השמשות אע"פ שאין בה כדי טבילה וסיפוג, ויש בידו ב' ראיות מפני שב' ימים חולקין אותו ומטילין אותו לחומרי ב' ימים וספק לטומאה, ולדאלך [ולזה] אמרו מטילין לחומרי ב' ימים.

מסורת הש"ס

א) ברכות נ:, ב) [נדה נג.] [עי' תוספות סנהדרין ב. ב"ק ס: ד"ה לעולם יכנס], ג) זבים פ"א מ"ו, ד) [דף מז:], ה) שם מיתה כ' יפתח בר נחמני פ"ר אושעיא, ו) [נקמן לז:], ז) [ויקרא מון],

הגהות הב"ח

(א) גמ' חה יוצא (וכי אפשר לעמוד עליו) תא"מ וכ"כ בתוספות מסמע דלא גרסי' וא"א לעמוד עליו גם בא"ר נ"ג. ליה אבל בחלפס גרס ליה: (ב) רש"י ד"ה מן היום וכו' ספק אי יש בו:

גליון הש"ם

גמ' אלא תלתא רבעי. עיין פירש"י ברכות דף ב ע"ב ד"ה והלא כהנים ובנדה דף נג ע"א ברש"י ד"ה ביה"ש ול"ע:

רבינו חננאל

ומפני מה אמרו אין טומנין אפילו בדבר שאינו מוסיף משחשיכה, גזירה שמא יטמין ברמץ ויבא לחתות בגחלים. ת"ר בין השמשות מן היום ומן הלילה, ספק כולו מן היום ספק כולו מן הלילה, מטילין אותו לחומרי ב' ימים. ואמרינן למאי הלכתא לטומאה, כדתנן במסכת זבין פרק א', ראה ב' ימים בין השמשות ספק לטומאה ולקרבן. פי' האיש מטמא בראיות, והאשה בג' ימים. עכשיו איש שראה ביום שבת בין השמשות, אם תאמר בין השמשות כולו (א') יום הוא, הנה ראייה אחת בשבת, עוד ראה ביום ראשון בין השמשות הנה ראיה שניה ביום ראשון. וא"ת בין השמשות של יום ראשון חציו מליל יום ב' הוא, נמצא שראה ג' ימים בג' ראיות, בשבת וביום א' ויום שני, וקי"ל ב' לטומאה שלש לקרבן. ראה אחד בין השמשות ספק לטומאה. יש לומר כולו מן היום ובעל קרי הוא ואינו טמא אלא יומו, ויש לומר בין השמשות חציו יום. לג' ימים או לג' לילות הרי זה זב גמור. ותניא בתוספתא [פ"א דזבים] ומודה ר' יוסי שאם ראה אחת בין השמשות, אף על פי שאין כאן כדי טבילה וסיפוג, יש בו ב' ראיות, שב' ימים חולקין אותה. וכן היה ר' יוסי אומר, ראה אחת בין השמשות, ספק לטומאה ופטור מן הקרבן. ראה שתים בין השמשות, ספק לטומאה ולקרבן. אחת ודאי ושתים בין השמשות, או אחת בין השמשות [ושתים ודאי], ודאי לטומאה וספק לקרבן, שתים ודאי ואחת בין השמשות, [או שתים בין השמשות ואחת ודאי, ודאי לטומאה ולקרבן]. **סוף הברייתא.** ואיזהו בין השמשות משתשקע החמה וכל זמן שפני מזרח מאדימים הכסיף התחתון ולא הכסיף העליון זהו (יום) [ביה"ש], הכסיף העליון והשוה לתחתון זהו לילה דברי רבי יהודה. ר' נחמיה אומר בה"ש משתשקע החמה עד כדי הילוך חצי מיל. רבי יוסי אומר ביה"ש כהרף עין הלילה נכנס והיום יוצא ואי אפשר לעמוד עליו. **ואמרינן** על הא דר' יהודה הא גופה קשיא. ומתרץ רבה כרוך ותני, איזהו בה"ש משתשקע החמה וכל זמן שפני מערב מאדימין את המזרח, וסימנך כוותיה. פי' אם יהיה נר דולק בבית ובו חלון פתוח למערב מתראה אור הנר כנגד פתח החלון במזרח וגם הכסיף התחתון ולא הכסיף העליון עדיין ביה"ש הוא. הכסיף העליון והשוה לתחתון, זהו לילה. **ורב יוסף** תני לה הכי איזהו ביה"ש משתשקע החמה וכל זמן שפני מערב מאדימין למזרח עדיין הוא יום, הכסיף התחתון ולא הכסיף העליון ביה"ש, הכסיף העליון והשוה לתחתון לילה. ואזדו לטעמייהו דאתמר שיעור בין השמשות בכמה, רבה אמר כדי הילוך ג' רבעי מיל [ור"י אמר ב' שלישי מיל]

פלגא דדנקא. אחד מי״ב במיל דשיעורא דרבה תלת ריבעי מילא היינו תשעה פלגי דנקא ושיעורא דרב יוסף שמונה פלגי דנקא. דנקא שתות: **וחילופה.** איפליגו רבה ורב יוסף בחלתא דהתם שיעורא דרב יוסף נפיש מדרבה רבה דאמר הכא תלתא אמר התם תרי ורב יוסף דאמר הכא תרי אמר התם תלתא:

תלתא. כוורת: **תרי נטלטולה.** דתורת כלי עליה: **בת תלתא.** גדולה יותר מדאי ואין תורת כלי עליה: **בעי מיניה דמר.** רבה: **בשעת מעשה.** שהייתי לריך לדבר: **כמאן.** הא דאמרי׳ בתרתי כורי לא שרא: **קס.** זכות שבולין אשטרי״ס: **ובור ספינה אלכסנדרית.** ספינה גדולה שפורשים בה ליס הגדול ומי היס מלוחין ועושין כלי גדול כמין בור ונותנין לתוכו מיס יפיס: **לח.** אין בו גודש: **שהן כוריים.** ששיס סאה ביבש. שהגודש מחזיק שליש בכליס שלהס שהיו עשויין כיס שעשה שלמה גובהן כחלי רחבן והס עגולים: **טהורין.** דאיתקש כלי עץ לשק דמיטלטל מלא וריקן וזה אינו מיטלטל מלא דגדול יותר מדאי ואס יטלטלוהו ישבר בידיהס: **דאוי.** מביט ערב שבת לראות אס יש שס אדמומית חמה: **פניס המאדימים את המזרח.** לערב חמה שוקעת במערב והכורי החמה מאדימין את המזרח כחלון דכשהחמה נכנסת בה מאדמת כותל שכנגדה: **וסימנך כוותא.** חלון כמו שפירשתי: **כרמל.** הר שעל שפת הים וחמה סמוך לשקיעתה נראית על ראשי ההריס ובכדי שילך ויטבול ויעלה הוי לילה: **כמין כברה.** עגל עגול ועשוי ככברה: **זהו באורה של מריס.** שהיה מתגלגל עס ישראל במדבר בזכותה של מריס דכתיב (במדבר כ) ותמת שס מריס וסמיך ליה ולא היה מיס לעדה: **טהור.** מלקבל טומאה וטובלין בו דלאו ככלי דמי להיות המיס הנובעין ממנו כשאובין ואין לך מעין מיטלטל אלא באורה של מריס: **להניס טובלין בו.** ואע״פ שצריכין הערב שמש אחר טבילה לאכול בתרומתן קסבר יממא הוא ויש שהות אחריו לשקיעת החמה: **ספק הוא.** לדידיה הואיל וקרי ליה בין השמשות כוליה ספקא הוא ושמא טבלו בלילה ואין כאן הערב שמש: **אלא בין השמשות דרבי יוסי לרבי יהודה** לא גרסינן דהא בהדיא אמר שמואל בין השמשות דר׳ יהודה כהניס טובלין בו. ומאן דגרים ליה מפרש הכי אלא בין השמשות דר׳ יוסי לרבי יהודה והכי אתמר בין השמשות דר׳ יוסי לרבי יהודה כהניס טובלין בו ואשמעינן שמואל דבין השמשות דר׳ יוסי קדיס לדר׳ יהודה ותחילת בין השמשות דר׳ יהודה לר׳ יוסי ליליא הוא ודר׳ יוסי לר׳ יהודה יממא הוא והא בעי הערב שמש נהי דלר׳ יהודה יממא הוא מיהו היכי טביל הא בין השמשות דר׳ יהודה ספק לילה הוא וכיון דבין השמשות דר׳ יוסי כהרף עין מקמי דסליק מטבילה שליס ועייל בין השמשות דר׳ יהודה וספק לילה הוא ואין כאן הערב שמש. ולאו מילתא היא דליכא למימר דר׳ יוסי קדיס מדקאמר בסיפא אלא דרבי יהודה לר׳ יוסי ופרכינן פשיטא ומי הוה לן לספוקי דדילמא דר׳ יוסי קדיס מאי פשיטותא טובא אשמעינן שמואל דאשמעינן דבין השמשות דר׳ יהודה קדיס: **פשיטא.** דלר׳ יוסי כהניס טובלים בו בדר׳ יהודה דהא ספקא דר׳ יוסי כהרף עין וכל למעלה הימנו יממא הוא ושיעוריה דר׳ יהודה נפיס טובא ומעריב שמשיה: ד) **בין השמשות דר׳ יוסי מישך שייך בדר׳ יהודה.** בסופו הוא נכלל וכי שליס דר׳ יהודה ליליא הוא אפי׳ לר׳ יוסי וכי טביל בסוף בין השמשות דר׳ יהודה תו ליכא הערב שמש. קא משמע לן שמואל דכל בין השמשות דר׳ יהודה לר׳ יוסי יממא הוא וכשר לטבילה והדר מתחיל דר׳ יוסי והוא הערב שמש: **בשלמא הלכה כר׳ יהודה לענין שבת לחומרא.** כלומר מדקאמר ר׳ יוחנן הלכה כר׳ יהודה להכי והלכה כר׳ יוסי להכי ש״מ מספקא ליה הלכך על כרחך לחומרא בעי למיזל ובשלמא כי אמר הלכה כר׳ יהודה לענין שבת איכא למימר דלחומרא אמרה ובע״ש אמר שאס עשה בו מלאכה מביא אשס תלוי אבל במול״ש לא עבדינן כוותיה למימרא דביה״ש דידיה ליליא הוא: **אילימא לטבילה.** דס״ל דכהניס טובלין בדר׳ יהודה כדקאמר ר׳ יוסי והא לר׳ יוחנן דר׳ יהודה ספיקא הוא מדלענין שבת קאי כוותיה לחומרא: אלא

מוכר לך. והואיל והכלי שיכיל מן היבש כורים שהן ס׳ סאה לא יכיל מן הלח יותר ממ׳ סאה והם ב׳ שלישי הס׳, מכלל שהשליש הנשאר לא יכילנו הכלי עצמו שלא יהיה גדוש על פי המדה, והואיל ובזמן שהוא גדוש יכיל ס׳ אע״פ שמן הלח לא יכיל אלא ארבעים, נפקא לן מינה הא דאביי שהגדוש על פי המדה הוא שליש מה שתכילנו כלל המדה.

תרי תילתי מיל מאי בינייהו איכא בינייהו פלגא דדנקא וחילופה בחלתא דאמר רבה [א]חלתא בת תרי כורי שרי לטלטולה ובת תלתא כורי אסור לטלטולה ורב יוסף אמר בת תלתא כורי נמי שרי בת ארבעה כורי אסור אמר אביי בעי מיניה דמר בשעת מעשה ואפילו בת תרי כורי לא שרא לי כמאן כהאי תנא דתנן [ב]כוורת הקש וכוורת הקנים ובור ספינה אלכסנדרית אע״פ [א] שיש להם שולים והן מחזיקות מ׳ סאה בלח שהן כוריים ביבש טהורים [ג]אמר אביי שמע מינה [ג]האי גודשא תילתא הוי אביי חזייה לרבא דקא דאוי למערב א״ל והתניא כל זמן שפני מזרח מאדימין א״ל מי סברת פני מזרח ממש לא פנים המאדימין את המזרח א״ד רבא חזייה לאביי דקא דאוי למזרח א״ל מי סברת פני מזרח ממש פנים המאדימין את המזרח וסימניך כוותא: ר׳ נחמיה אומר כדי שיהלך אדם משתשקע החמה חצי מיל: א״ר חנינא הרוצה לידע שיעורו של ר׳ נחמיה יניח חמה בראש הכרמל וירד ויטבול בים ויעלה וזהו שיעורו של ר׳ נחמיה א״ר חייא הרוצה לראות בארה של מרים יעלה לראש הכרמל ויצפה ויראה כמין כברה בים וזו היא בארה של מרים אמר רב מעין המיטלטל טהור וזהו בארה של מרים: אמר רב יהודה אמר שמואל ביה״ש דר׳ יהודה כהנים טובלין בו למאן אילימא לר׳ יהודה ספקא הוא אלא ביה״ש דר׳ יהודה לר׳ יוסי כהנים טובלין בו פשיטא מהו דתימא בין השמשות דר׳ יוסי מישך שייך בדר׳ יהודה קא משמע לן דשלים בין השמשות דר׳ יהודה והדר מתחיל בין השמשות דר׳ יוסי אמר רבה בר בר חנה א״ר יוחנן הלכה כר׳ יהודה לענין שבת והלכה כר׳ יוסי לענין תרומה בשלמא הלכה כר׳ יהודה לענין שבת לחומרא אבל לענין תרומה מאי היא אילימא לטבילה ספקא היא אלא

כאותן של בית אחיך פירוש שהן גדולות ולא כר״ח ורש״י שפירשו כאותן של בית אחיך שהס קטנות דהא מוכח בהדיא בפ׳ כירה (לקמן מו.) דמנורות דלית להו חדקי דכולי עלמא שרי דהיינו פמוטות גדולות: **וירד ויטבול ויעלה.** פי׳ בקונטרס ובתוך כדי שירד ויעלה הוי לילה וקשה דלא ה״ל למינקט סימנא דטבילה אי לאו דאתא לאשמעינן דטבילה מעליא היא[ז] ובירוש׳ משמע בפ׳ (נ׳) [ח׳] דברכות[ח] דמשיעלה מתחיל בין השמשות והשתא קמ״ל דשפיר טבל ועלה לו הערב שמש [ט]וה״ה[ט] דלפי זה הוה ליה למינקט הרולה לידע בין השמשות דרבי יהודה אלא שמא סבר כרב יוסף דבין השמשות דרבי יהודה אינו מתחיל משתשקע החמה אלא משהכסיף התחתון: אלא

הוה לן לספוקי דדילמא דר׳ יוסי קדיס מאי פשיטותא טובא אשמעינן שמואל דאשמעינן דבין השמשות דר׳ יהודה קדיס: **פשיטא.** דלר׳ יוסי כהניס טובלים בו בדר׳ יהודה דהא ספקא דר׳ יוסי כהרף עין וכל למעלה הימנו יממא הוא ושיעוריה דר׳ יהודה נפיס טובא ומעריב שמשיה: ד) **בין השמשות דר׳ יוסי מישך שייך בדר׳ יהודה.** בסופו הוא נכלל וכי שליס דר׳ יהודה ליליא הוא אפי׳ לר׳ יוסי וכי טביל בסוף בין השמשות דר׳ יהודה תו ליכא הערב שמש. קא משמע לן שמואל דכל בין השמשות דר׳ יהודה לר׳ יוסי יממא הוא וכשר לטבילה והדר מתחיל דר׳ יוסי והוא הערב שמש: **בשלמא הלכה כר׳ יהודה לענין שבת לחומרא.** כלומר מדקאמר ר׳ יוחנן הלכה כר׳ יהודה להכי והלכה כר׳ יוסי להכי ש״מ מספקא ליה הלכך על כרחך לחומרא בעי למיזל ובשלמא כי אמר הלכה כר׳ יהודה לענין שבת איכא למימר דלחומרא אמרה ובע״ש אמר שאס עשה בו מלאכה מביא אשס תלוי אבל במול״ש לא עבדינן כוותיה למימרא דביה״ש דידיה ליליא הוא: **אילימא לטבילה.** דס״ל דכהניס טובלין בדר׳ יהודה כדקאמר ר׳ יוסי והא לר׳ יוחנן דר׳ יהודה ספיקא הוא מדלענין שבת קאי כוותיה לחומרא: אלא

ראסיקנא בתר דשלים ביה״ש דדבי יהודה מתחיל ביה״ש דדבי יוסי, הילכך לר׳ יוסי בבין השמשות דרבי יהודה טובלין הכהנים בו דהא עדיין לא העריב השמש, ולכשיעריב השמש לר׳ יוסי נטהרו. א״ר יוחנן הילכתא כרבי יהודה לענין שבת דאמר משתשקע החמה קידש היום והלכתא כר׳ יוסי דאין כהנים טבולי יום

מסורת הש״ס

א) עירובין יד: כלים פט״ו מ״א אהלות פ״ח מ״ח, ב) [עירובין יד: קאמר אביי הך מלתא אקרא דש״מ הא׳ גוזה״ש וכו׳ ולע״ק], ג) [עי׳ תוספות עירובין יד: ד״ה ש״מ וכו׳ דב״מ לענין מקח וממכר], ד) הר״י לא גרס הך מיבות בין השמשות אך גרס ומעריב שמשיה דר״י סוף דיבור ואח״כ מתחיל דיבור מיבן שייך והוא נכון, ה) [ע״ש תוס׳ ד״ה הניח שיתא], ו) גיר׳ רש״ל וקשה לרש״א דלפי זה לא היה לו להזכיר עליה אלא כשיוד ויטבול ומו לא,

מוסף רש״י

ובור ספינה אלכסנדרית. עושה בה כעין בור ומתן שם מיס ממוקיס (עירובין יד:). **טהורין.** לפי שבגדוליס יותר מדי ואין תורת כלי עליהן שהרי אין מטלטלין מלא וריקן (שם). **האי גודשא תילתא הוי.** וכנלי שגובהו כחלי אלכו ורחבו לא אמר (שם).

רבינו חננאל

נתננו סימן זה לדבר שיהא נוח לתלמיד, בהין של תורה שהוא י״ב לוגין רביעית ג׳ לוגין ושליש ד׳ לוגין, נמצאו ג׳ רביעית ט׳ לוגין ונמצאו שני שלישי הין ח׳ לוגין הרי יש בין ג׳ רביעיות ובין ב׳ שלישים, לוג א׳ שהוא חצי שתות, כמוהו חשבון המיל ששיערו בו רבה ורב יוסף נמצא שיעור רבה יתר על השיעור דרב יוסף כדי הילוך חצי שתות מיל (ש״מ) שלא נתנו סימן לשיעור אלא לדבר שנחלקו בו שהוא משתשקע החמה וכ״ז שפני מזרח מאדימין, והיינו חצי שתות מיל (משיכסיף עליון עד שישוה לתחתון) [משתשקע החמה עד שיכסיף התחתון] כדי הילוך חצי שתות מיל. וכיון שפירשנו רבה אמר ג׳ רביעי מיל ורב יוסף אמר ב׳ שלישי מיל, אמרנו וחלופן בחלתא, רבה נותר בה מידה ב׳ כור ורב יוסף נותן בה מדה ג׳ כור מותר, יתיר אסור. נמצא רב יוסף מוסיף על שיעורו של רבה ותרווייהו סבירא להו דכהאי שיעורא מטלטלא מליאה וריקנית אלכסנדרית אף על פי שיש להם שולים ומחזיקות מ׳ סאה בלח שהן כוריים ביבש טהורים, כלומר אינה כלי לפיכך אינה מקבלת טומאה, והלכתא כרבה. **רבי** נחמיה אומר משתשקע החמה עד שיערו כדי הילוך חצי מיל זהו בין השמשות. אמר רבי (נחמי׳) [חנינא] הרוצה לידע שיעורו של ר׳ נחמיה, יניח חמה בראש הכרמל וירד ויטבול בימא של טבריא ויעלה, וזהו שיעור [של] ר׳ נחמיה. א״ר חייא הרוצה לראות בארה של מרים, יעמד בראש הכרמל ויצפה ויראה כמין כברה בים וזהו בארה של מרים. אמר רב יהודה אמר רב מעין המטלטל מטהר, וזו היא בארה של מרים.

עין משפט נר מצוה

קלב א מיי׳ פכ״ס מהל׳ שבת הל׳ ו [וע״ש במ״מ] סמג לאוין סה טוש״ע ח״מ סימן שה סעיף ב:
קלג ב מיי׳ פ״ג מהל׳ כלים הלכה ב:

הגהות הגר״א

[א] גמרא (אע״פ) תו״מ:

לעזי רש״י

אישטריי״ם. קש.

מוסף תוספות

א. דליכא לספוקי להאי בתחילתו ולהאי בסופו. תוס׳ רי״ד. ב. אליבא דר׳ יהודה. ריטב״ם. ג. לכל היותר. ריטב״ם. ד. וקשה מדר׳ יהודה אר׳ יהודה. תוס׳ הרא״ש. ה. מעלות השחר עד צאת הכוכבים, ואומר, והיה לנו הלילה משמר והיום מלאכה. תוס׳ פסחים כ. ד״ה והא. ו. ומהתם נמי מוכח דעד צאה״כ יום הוא. תוס׳ פסחים כ. ד״ה והא. ז. שיש חילוק בין ׳משקיעת החמה׳ ובין ׳משתשקע החמה׳. תוס׳ הרא״ש. דב׳ שקיעות הן. פי׳ הר״ן. ח. ׳משקיעת החמה׳, משמע. תוס׳ מנחות כ: ד״ה נפק. ט. דהיינו משעה שמתחלת החמה ליכנס בעובי הרקיע [ומתחלת אורה להיות כהה, ומאז. תוס׳ הרא״ש.] עד הלילה, הוי ד׳ מילין. תוס׳ פסחים לד. ד״ה רבי יהודה. י. החמה, משמע. תוס׳ מנחות כ: ד״ה נפק. יא. כולה. תוס׳ הרא״ש. יב. והיא עדיין כנגד חלונה, ולפי שלא עברה חלונה, ועדיין אינה מהלכת אחורי כיפה, פני רקיע מאדימין כנגד מקומה. פי׳ הר״ן. שאז הוא בין השמשות, דקודם לכן יממא הוא. ריטב״ש. יג. ר׳ יוסי ור׳ יהודה בביה״ש. תוס׳ מגילה כ: ד״ה והא. יד. ועד אותו זמן הוי יום. תוס׳ הרא״ש לה: ד״ה לא. [וא״כ] לימרו בצאה״כ. תוס׳ מגילה כ: ד״ה והא. טו. דאין אנו בקיאין בצאה״כ. תוס׳ פסחים כ. ד״ה והא. טז. ומר סבר עד חצי מיל, ומר סבר אפי׳ לאחר זמן. רשב״א לד: ד״ה ולי זמו. יז. ונראה לפרש, הרוצה לידע תחלת ביה״ש דר׳ נחמיה מתי מתחיל, יניח חמה בראש הכרמל וכו׳ ואחר כל זה יתחיל השיערו וכו׳ וכן. תוס׳ הרא״ש. יח. התחיל גלגל החמה לשקוע אדם עומד בראש הכרמל ויורד בים הגדול וטובל ועולה ואוכל בתרומה דחזקה ביום טבל. תוס׳ הרא״ש. יט. כיון דלא אתא לאשמעינן אלא דעלתה לו טבילה. תוס׳ הרא״ש.

רב נסים גאון

אמר אביי שמע מינה גדאשא תילתא הוי. דיק לה אביי מדברי המשנה והן מחזיקות ארבעים סאה בלח שהן כורים ביבש, כי הכור ל׳ סאין כמו שתמצא בפרק המוכר את הספינה (ב״ב דף פו) כור בל׳ סאה בסלע אני